

Rapporten All-Archeo bv 2196

Archeologienota
GlabbEEK-Zuurbemde (GlabbEEK) –
Steenbergestraat 44

Natasja Reyms en Jordi Bruggeman

Bornem
2024

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bv

Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Jordi Bruggeman

All-Archeo bv
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2024/12.807/227

© All-Archeo bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	8
2.4	Assessmentrapport	11
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	11
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	18
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	26
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	28
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	28
3	Samenvatting	30
4	Bibliografie	31
4.1	Publicaties	31
4.2	Websites	31
5	Bijlagen	32
5.1	Archeologische periodes	32

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2024J319

Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): provincie Vlaams-Brabant, Glabbeek, Glabbeek-Zuurbemde, Steenbergstraat, Steenbergh

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 190027, 173423
- 190322, 173238

Kadastraal plan:

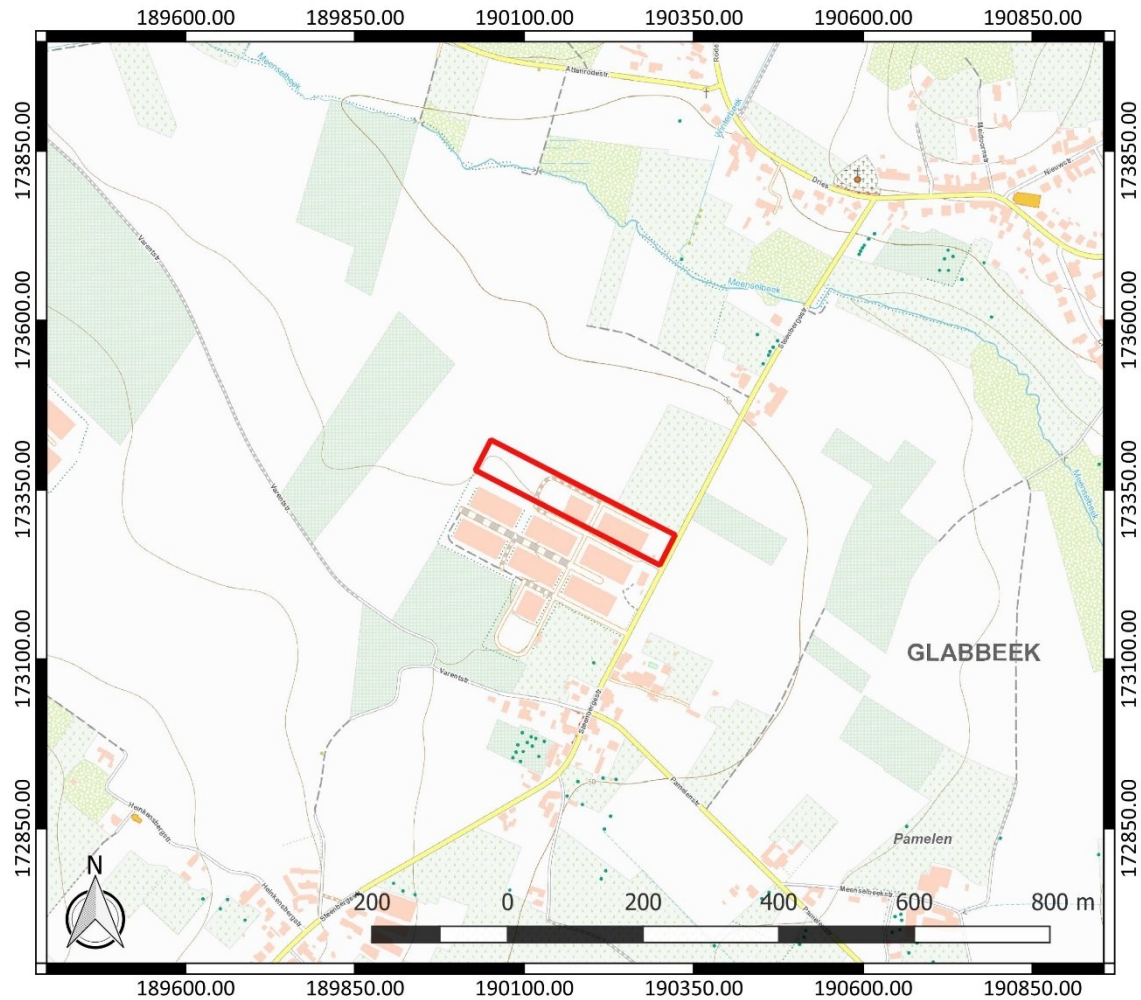

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Glabbeek, Afdeling 1 (Glabbeek-Zuurbemde), sectie C, nummer 49C2

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 15.368 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 29/10/2024 – 05/11/2024

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, Tweede Wereldoorlog, militaire gebouwen, akkerland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt een 'mantelwijk' ontwikkeld. Dit is een zorgzame wijk waar hulpbehoevenden zelfstandig kunnen komen wonen. Daarvoor worden de restanten van de voormalige bebouwing (nog aanwezige vloerplaten en funderingen) en verharding in het onderzoeksgebied gesloopt.

Nadien worden nieuw gebouwen opgetrokken, omgeven door een nieuwe, waterdoorlatende verharding, waaronder parkeerplaatsen. In het zuidoosten van het terrein bestaat de nieuwe bebouwing uit een meergezinswoning. Verder wordt het terrein als groenzone ingericht.

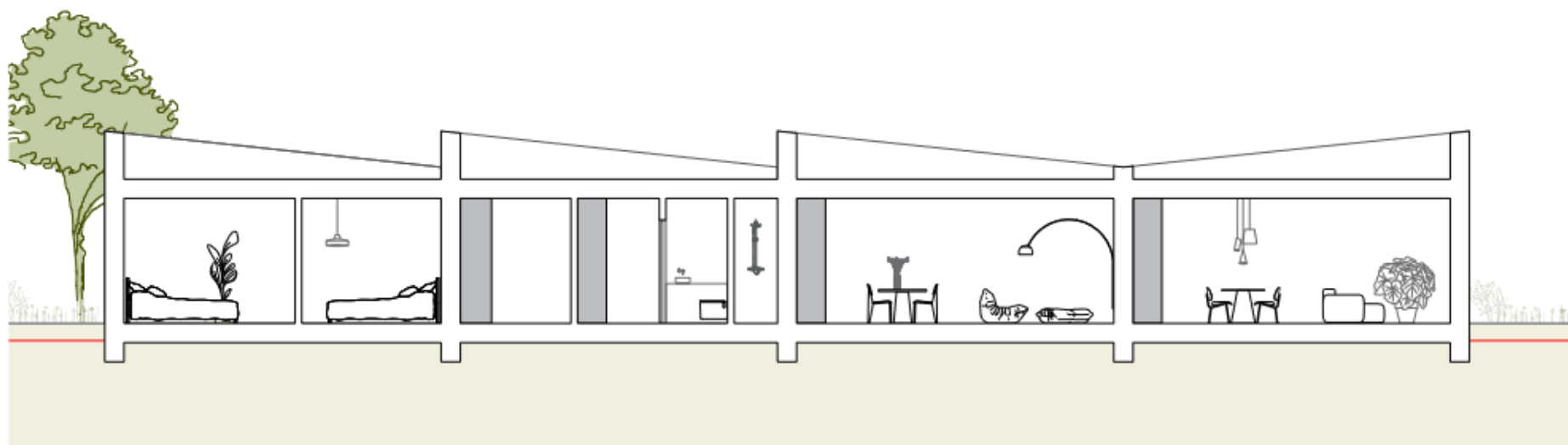
De nieuwe gebouwen worden niet onderkelderd. Ze worden uitgevoerd op een vloerplaat op volle grond. De betonplaat zal een dikte krijgen van ca. 20 cm. De vloerplaat zal verder rusten op vorstranden. Die zullen een verstoringsdiepte van ca. 80 cm tot 1,20 m kennen. De nieuwe woningen worden verder voorzien van nutspuiten. Die zullen een verstoringsdiepte tot ca. 2,80 m hebben.

De nieuwe verhardingen zullen een opbouw hebben van ca. 35 cm. Groenaanleg bestaat uit de aanleg van gras, struiken en bomen. Ze betekent een verstoring van ca. 40 cm tot 1,00 m onder het huidige maaiveld. In het oosten van het terrein wordt ook nog een wadi aangelegd. Die zal een verstoringsdiepte van ca. 50 cm kennen.

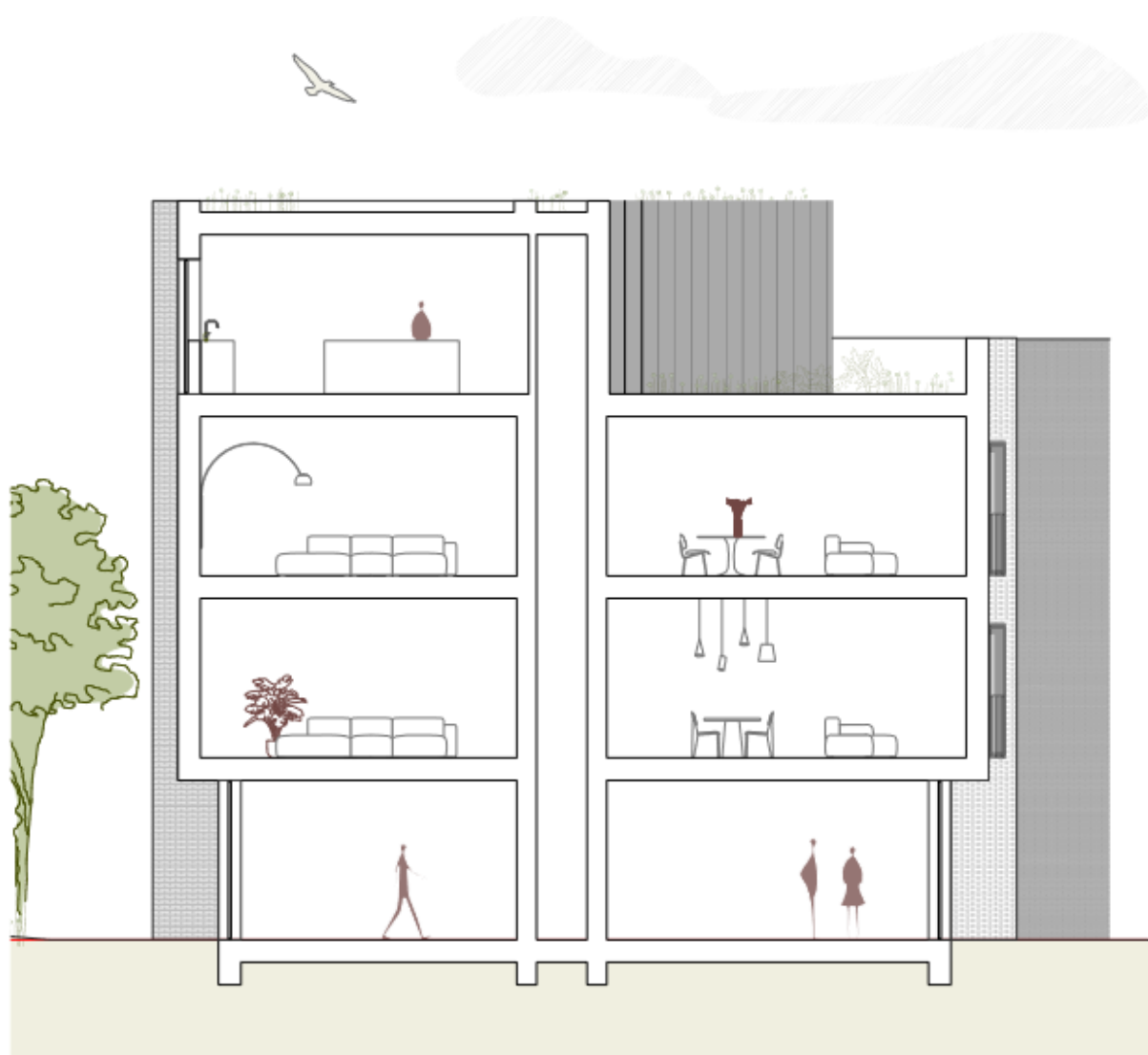
De grote bomen aan de randen van het terrein blijven bewaard.

Figuur 3: Ontwerpplan

Figuur 4: Snede units zorgzame buurt

Figuur 5: Snede meergezinswoning

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

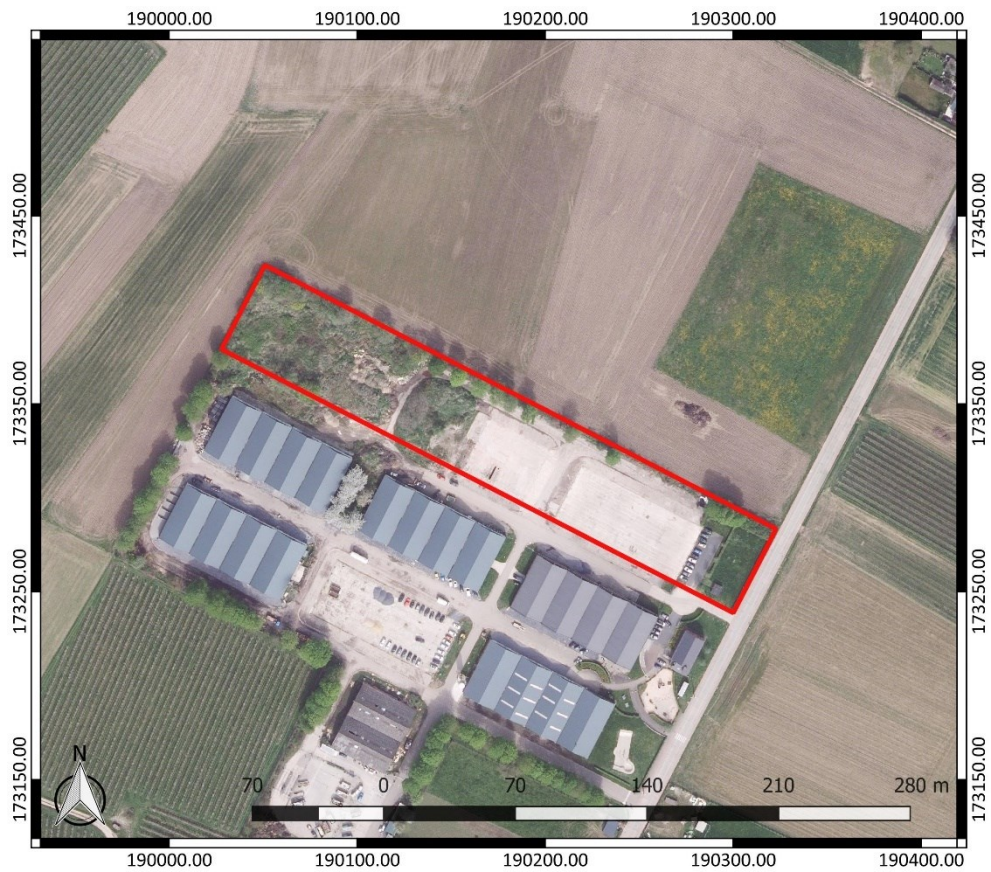
In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuidwesten van het historische centrum van Glabbeek en sluit in het zuidoosten aan op de Steenbergestraat. Ten zuidwesten bevindt zich de Varentstraat (Figuur 6). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen.

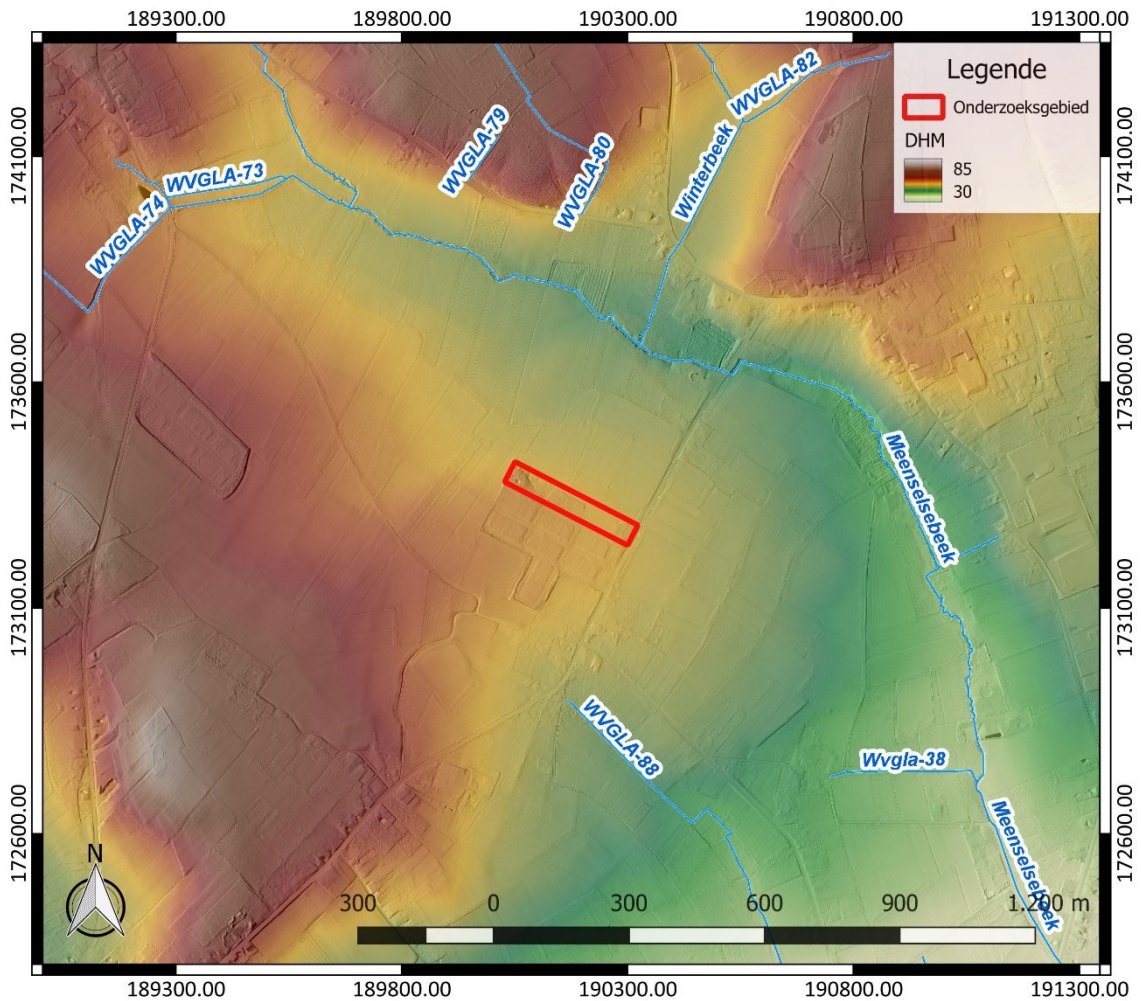
Ten noordoosten stroomt de Meenselsebeek in zuidoostelijke richting naar de Velp (Figuur 8). In de omgeving van het onderzoeksgebied sluiten er verschillende beken op aan (Winterbeek, Wvcla-38, WVGLA-73, WVGLA-74, WVGLA-79, WVGLA-80, WVGLA-82). WVGLA-88 ten zuiden van het onderzoeksgebied watert af naar de ten zuidoosten gelegen Oude Velp.

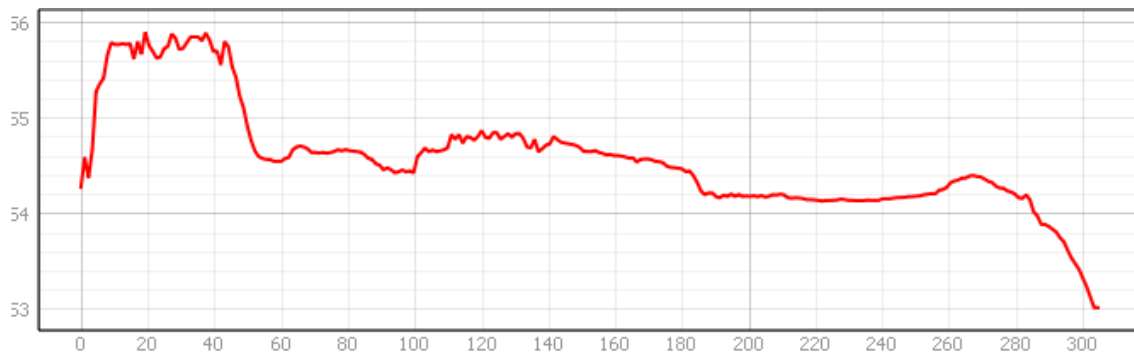
Figuur 6: Luchtfoto van 2023 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Multidirectional hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm, met aanduiding van het onderzoeksgebied

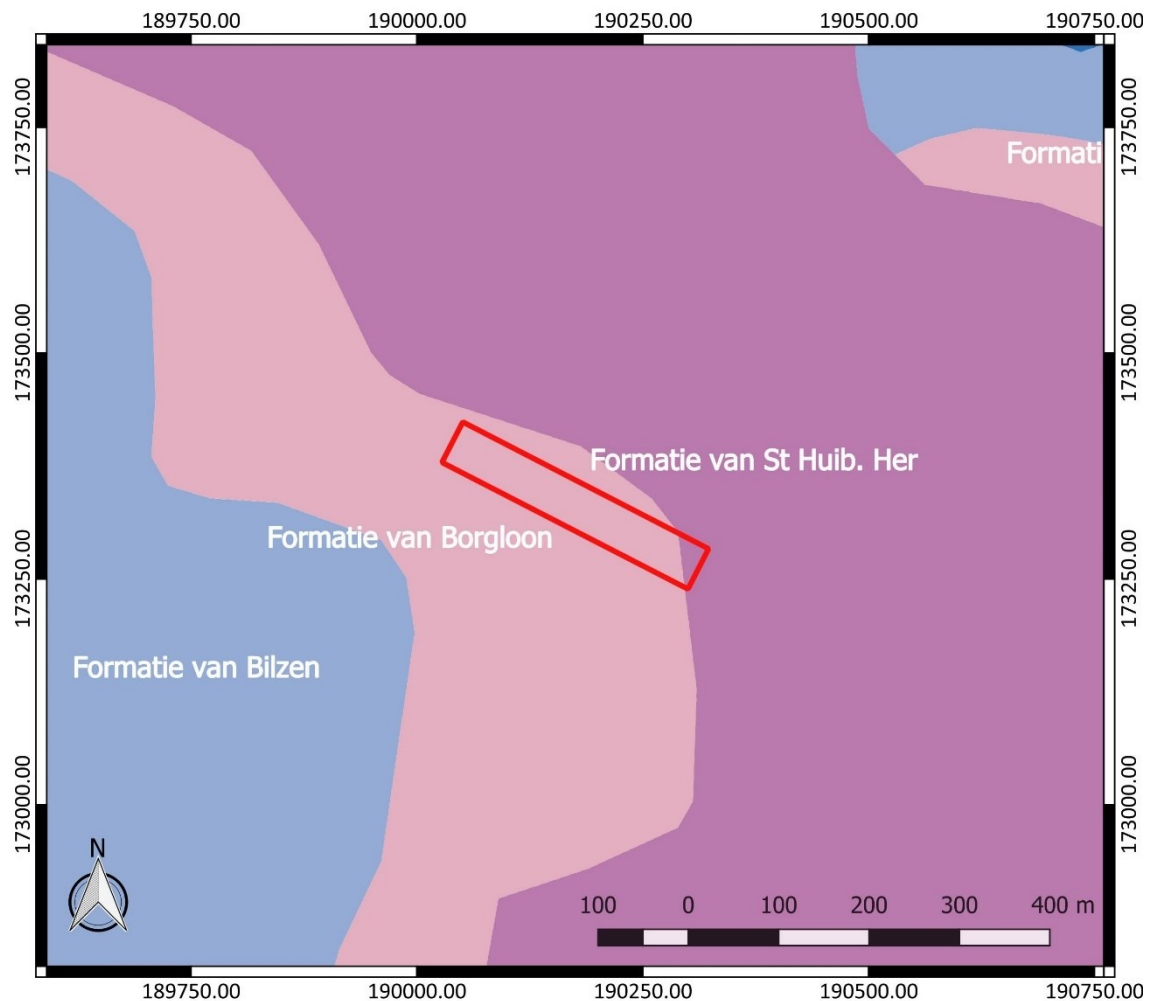
Figuur 8: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Hoogteverloop van noordnoordwest naar zuidzuidoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het Hageland, ter hoogte van de overgang naar de zandleemstreek met plateaus die ingesneden zijn door rivieren.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich op de flank van de vallei van de Meenselsebeek (Figuur 7). Het terrein helt af naar het zuidoosten en kent een hoogte van 53,0 tot 55,9 m TAW (Figuur 9).

³ Goossens *et al.* 2007, 4

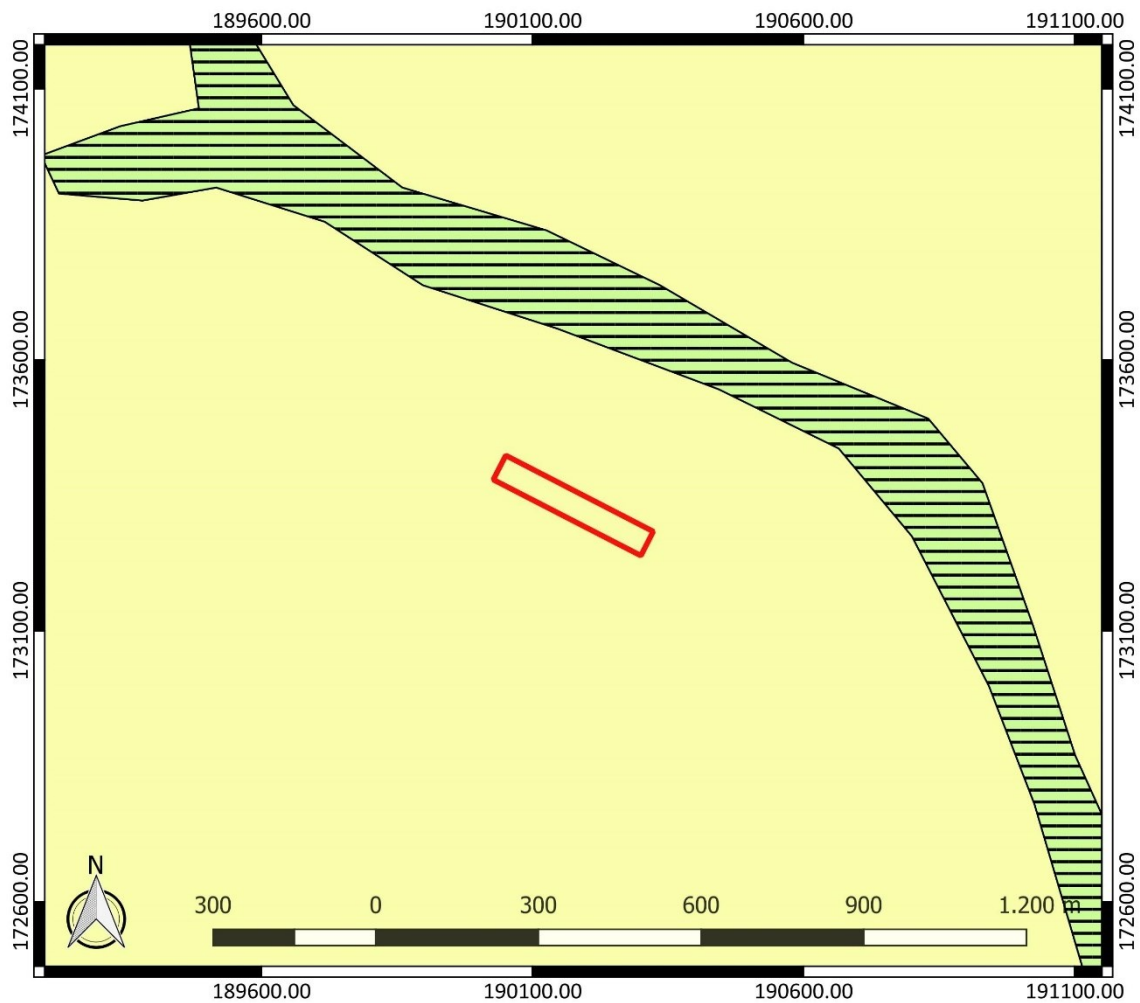
Figuur 10: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 10) bestaat grotendeels uit de Formatie van Borgloon. Dit wordt gekenmerkt door zwarte klei die schelpenresten bevat. In het zuidoosten komt de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern voor. Deze bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand, dat kleihoudend, glauconiethoudend en glimmerrijk is.⁴

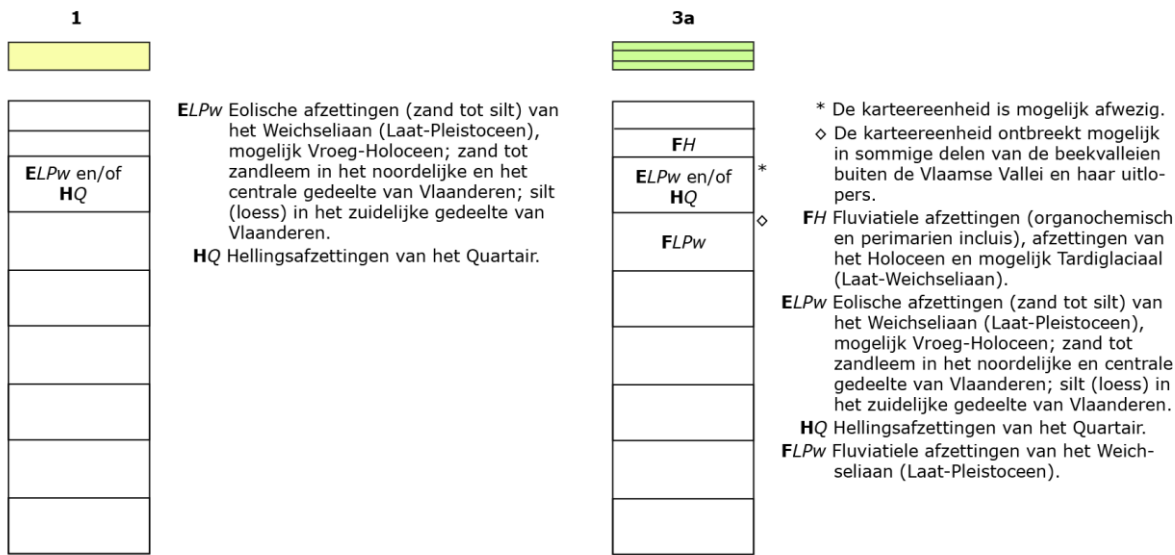
De quartairgeologische kaart (Figuur 11) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁵

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

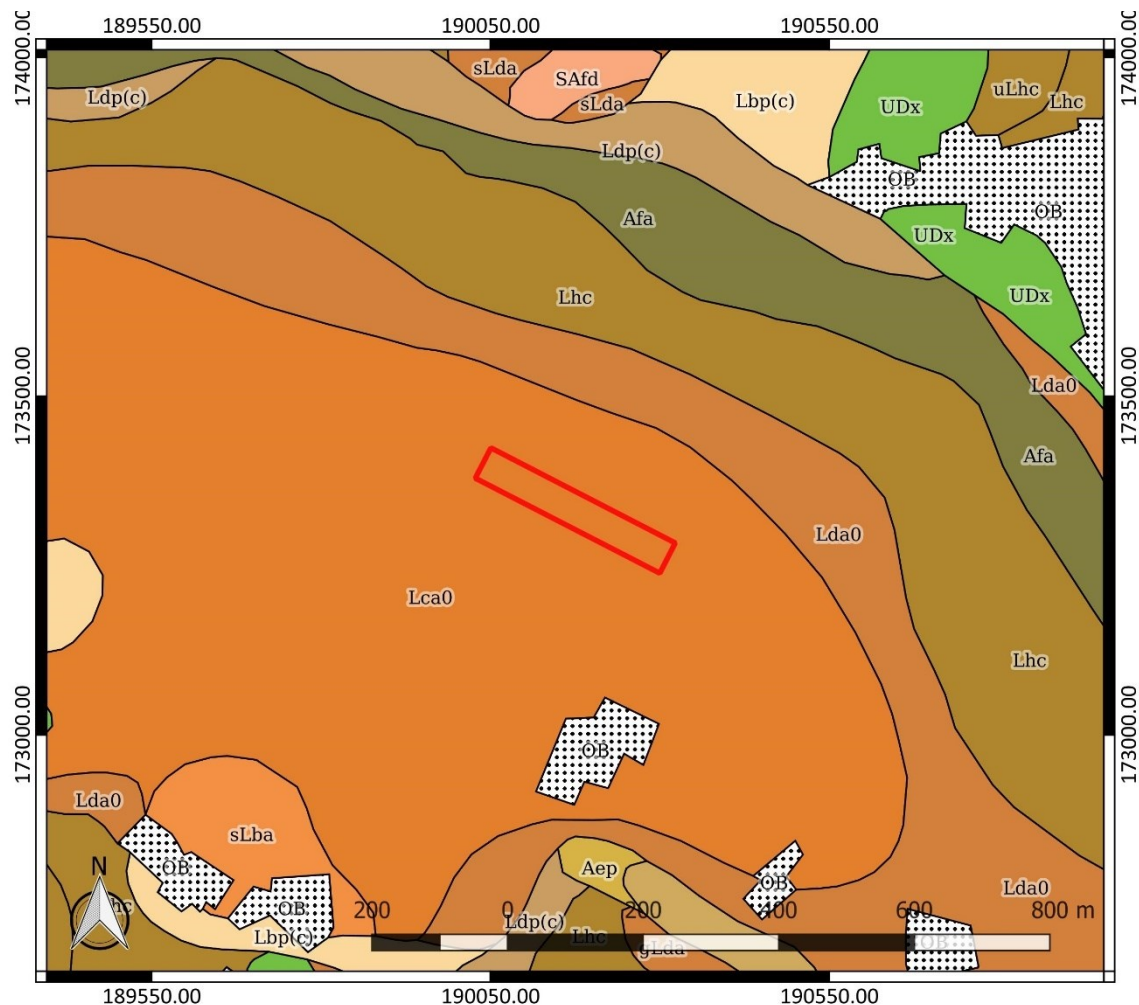

Figuur 11: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 12: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

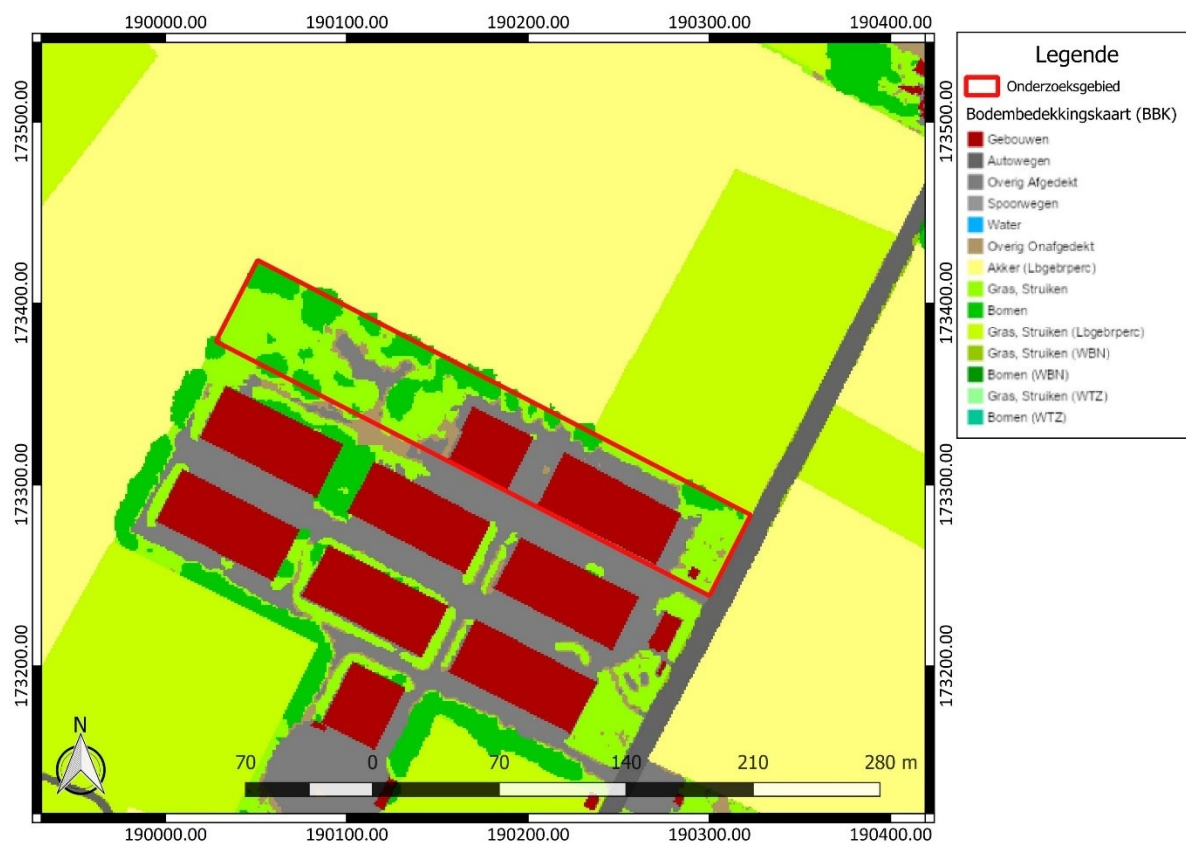
De bodemkaart (Figuur 13) situeert het onderzoeksgebied ter hoogte van een matig droge zandleembodem met textuur B horizont (Lca0). Het is zandleemgrond die meer dan 80 cm diep is en die een met klei aangerijkte accumulatiehorizont vertoont, waarin duidelijke roestverschijnselen waarneembaar zijn. De meeste minder goed ontwaterde zandleemgronden komen voor in vlakke gebieden en zijn bijgevolg niet geërodeerd.⁶ Ter hoogte van de ten noordoosten van het onderzoeksgebied gesitueerde vallei van de Meenselbeek zijn de bodems volgens de bodemkaart natter.

Figuur 13: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 14). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 6). Volgens de potentiële bodemerosiokaart is de erosiegevoeligheid rondom het onderzoeksgebied laag tot zeer laag (Figuur 15).

⁶ Scheys 1957, 43-45

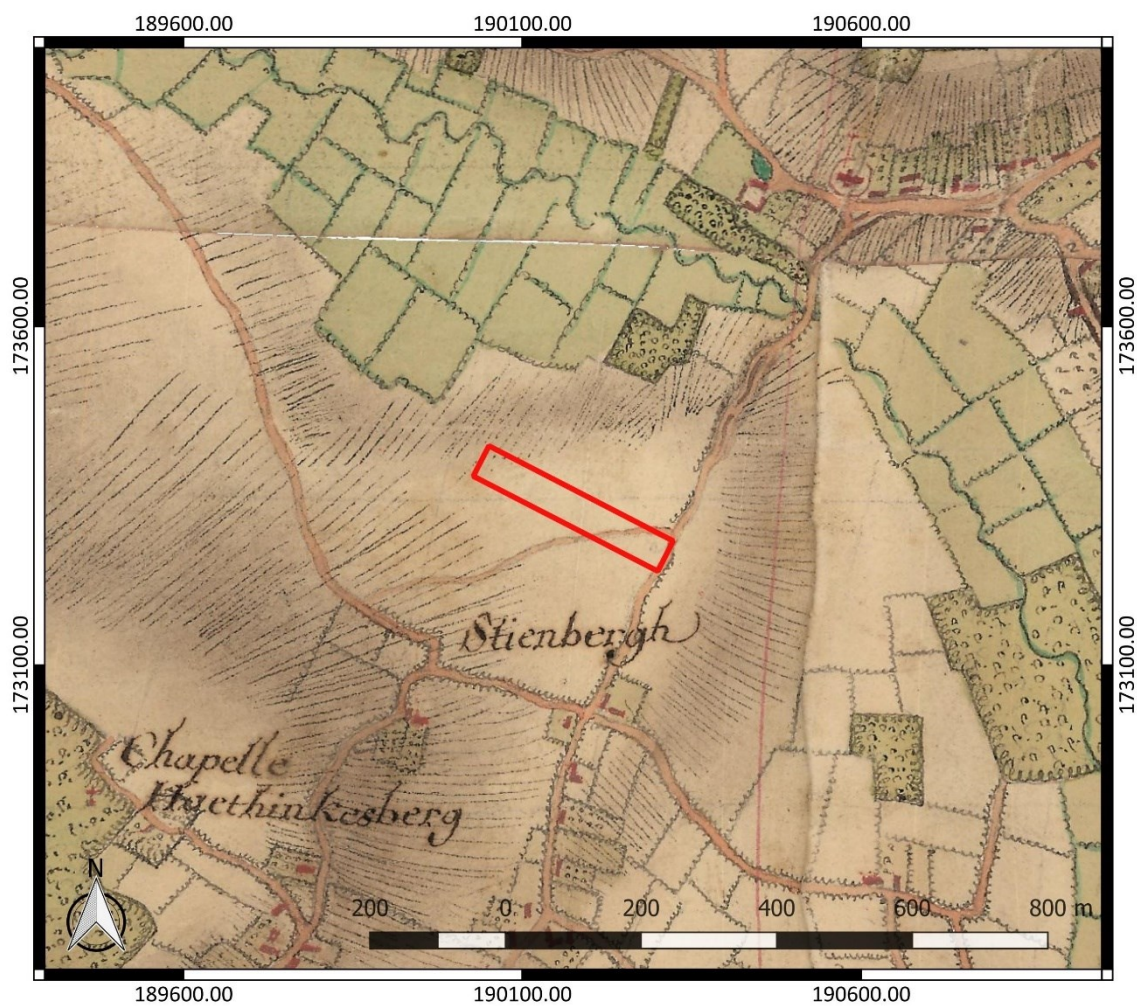
Figuur 14: Bodemgebruikskarta met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 15: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Het Hageland maakte in de Karolingische periode deel uit van de Pagus Hasbaniensis. Het in de 10de eeuw ontstane graafschap Bruningerode omvatte een vijftigtal dorpen, waaronder Attenrode, Wever, Bunsbeek, Glabbeek, Zuurbemde en Kapellen. Het graafschap werd betwist tussen graaf Lambert van Leuven en Balderik II, de prinsbisschop van Luik. In 1105 kwam het definitief in handen van de graaf van Leuven. Daardoor vielen Attenrode, Bunsbeek, Wever, Glabbeek, Zuurbemde en Kapellen onder het gezag van de graven van Leuven. In 1106 werd de graaf van Leuven hertog van Brabant. De hogere rechtsmacht werd uitgeoefend door de hertogen van Brabant. De dorpen Attenrode, Wever, Glabbeek, Zuurbemde en Kapellen behoorden tot de meierij van Halen, die onder de hoofdmeierij van Tienen stond. In 1404 schonk hertogin Johanna Glabbeek in leen aan Gerard van Waanrode, heer van Binkom. Onder het Franse bewind van Napoleon Bonaparte werden de dorpen ondergebracht bij het “Departement de la Dyle”. Zuurbemde was een zeer kleine gemeente en werd op 1 september 1825 onder Hollands bewind samengevoegd met Glabbeek.⁷

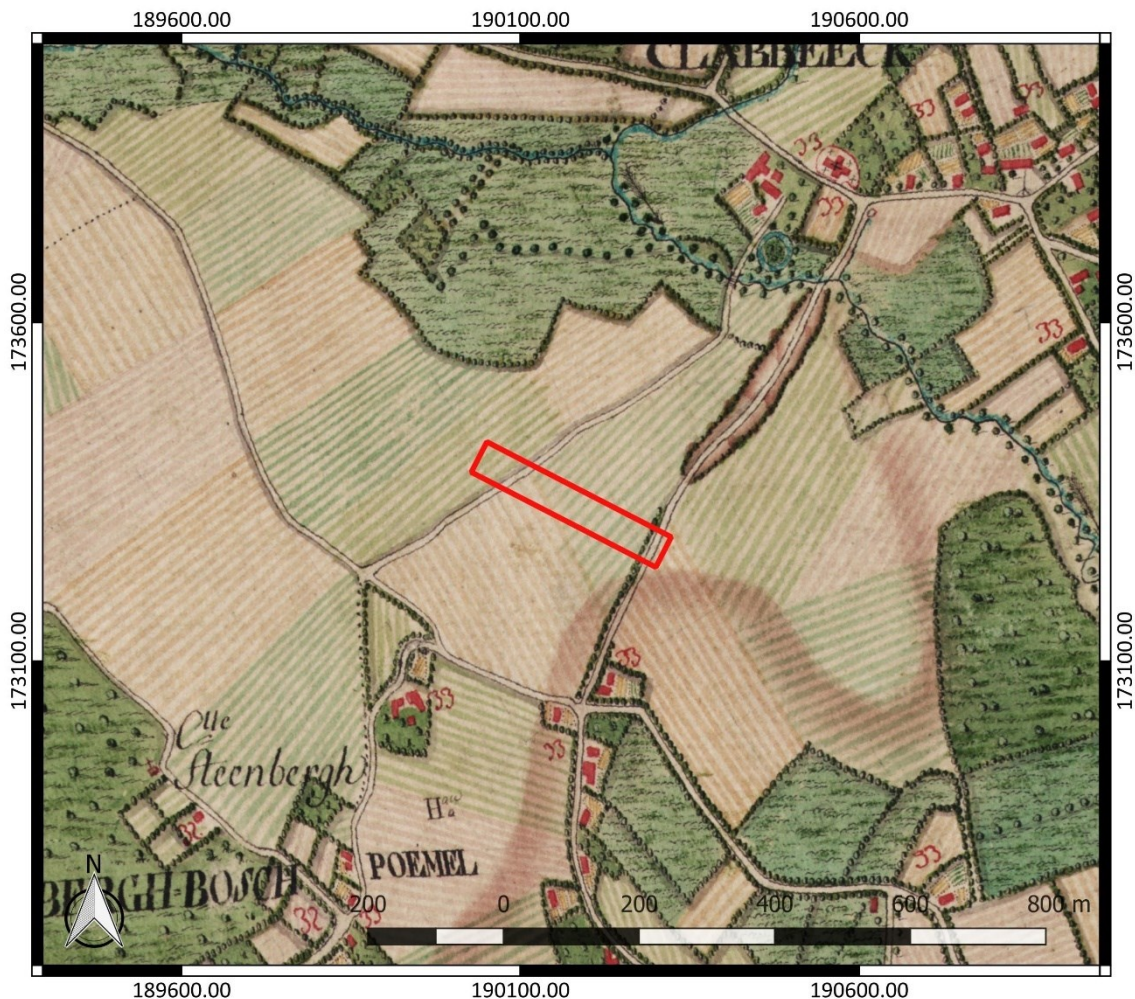
Figuur 16: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich ter hoogte van akkerland. Het sluit in het zuidoosten reeds aan bij de Steenbergstraat. Ten zuiden wordt het toponiem Stienbergh weergegeven. De dorpskern van Glabbeek bevindt zich op enige afstand ten noordoosten van het

⁷ Gemeentebestuur Glabbeek, s.d., 3-11

onderzoeksgebied en wordt er van gescheiden door de Meenselsebeek. Door het onderzoeksgebied loopt een oostnoordoost-westzuidwest georiënteerde (veld)weg, die aansluit op de Steenberghestraat (Figuur 16).

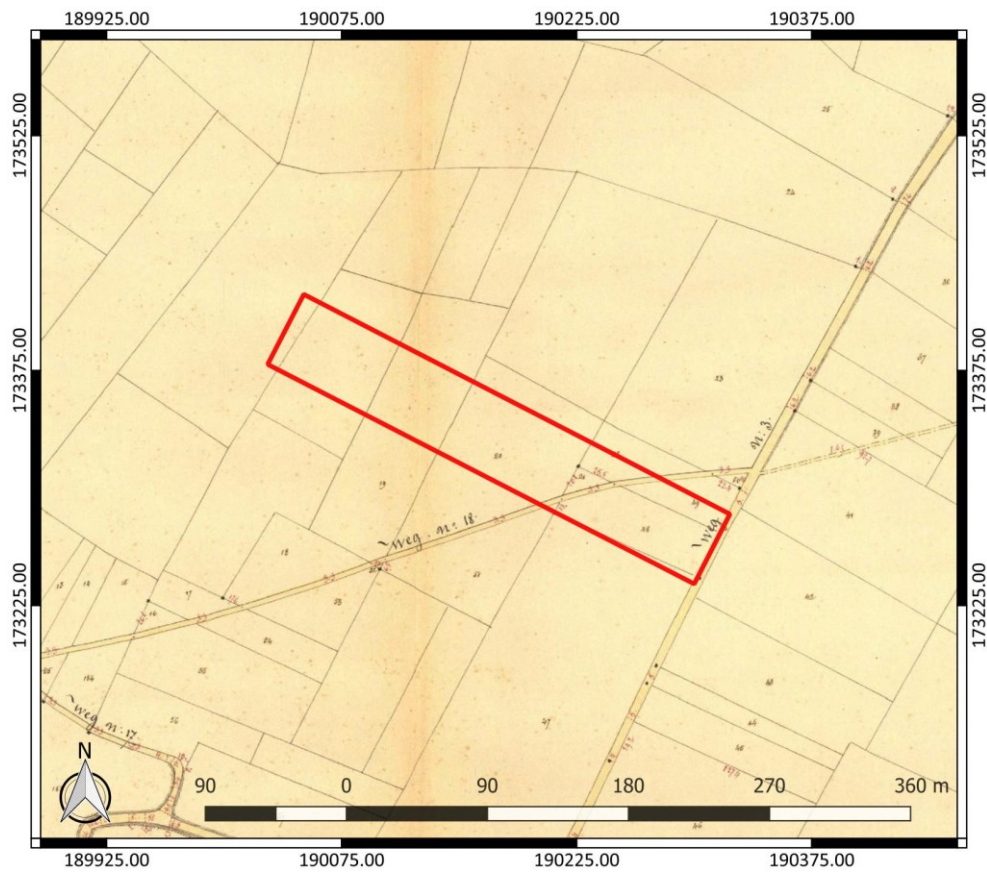
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is een gelijkaardige situatie te zien. Het terrein ligt nog steeds ter hoogte van akkerland (Figuur 17). Er loopt ook nog steeds een weg over het terrein, al wordt die nu elders gesitueerd dan op de voorgaande kaart. Ten zuidwesten wordt het gehucht 'Poemel' weergegeven, dat verwijst naar Pamelen.

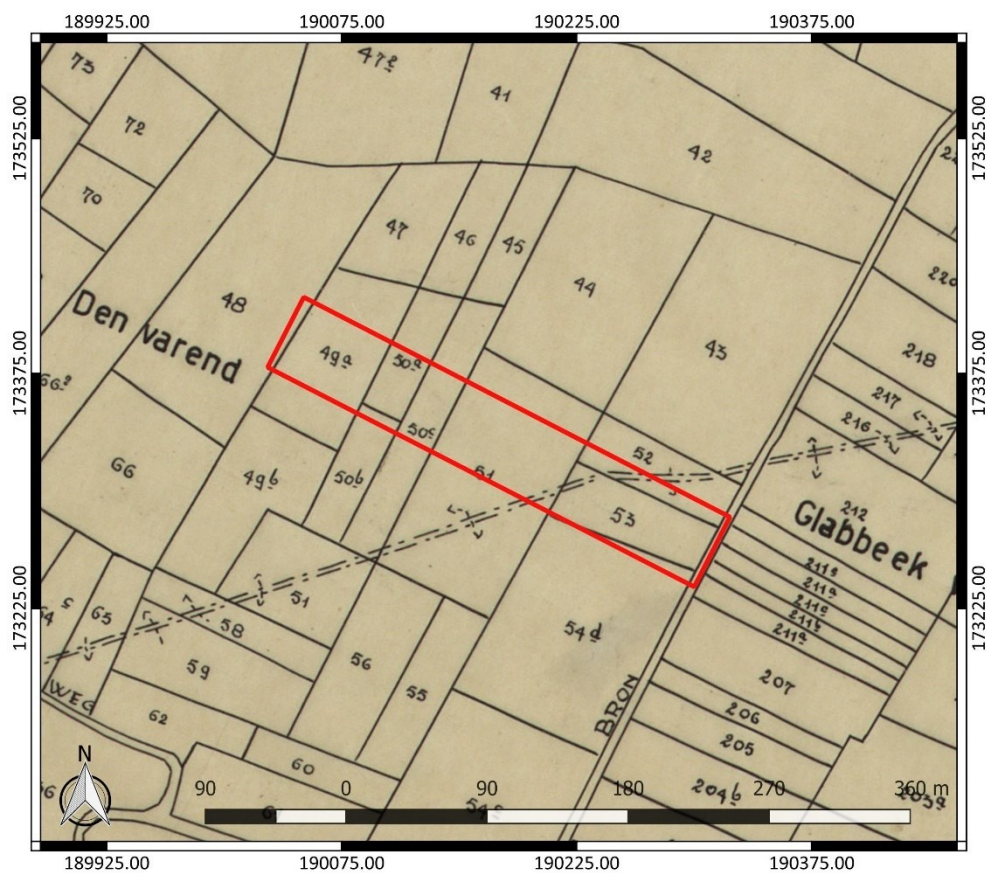
Figuur 17: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is nog steeds geen bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Vermoedelijk was het terrein nog steeds in gebruik als akkerland. Het onderzoeksgebied snijdt verschillende percelen aan. De oostnoordoost-westzuidwest georiënteerde weg loopt nog steeds over het onderzoeksgebied (Figuur 18). De situering sluit aan bij het beeld van de Villaretkaart.

De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een gelijkaardige situatie als de Atlas der Buurtwegen weer. De percelen zijn verder versnipperd geraakt. Ten westen wordt het toponiem 'Den varend' weergegeven en ten oosten Glabbeek. De weg over het terrein is weergegeven als veldweg (Figuur 19).

Figuur 18: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 19: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied
(www.geopunt.be)

Voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog legden de Belgische strijdkrachten tussen 1936 en 1938 het Hulpvliegveld “16” aan in Glabbeek met twee start- en landingsbanen van 700 m lengte. Dit hulpvliegveld van de luchtmachtbasis van Goetsenhoven werd aangelegd tussen het militair domein van Attenrode-Wever en het huidige gemeentelijk domein (voormalig militair domein), waar zich het onderzoeksgebied bevindt.

In 1939 werd het vliegveld van Glabbeek in staat van paraatheid gebracht. In de nacht van 9 op 10 mei 1940 werd omstreeks 5 u het vliegveld van Goetsenhoven aangevallen door vijandige toestellen. Het eskader was net voor het bombardement kunnen opstijgen en verplaatste zich naar de hulpvliegvelden. Het hulpvliegveld had een luchtafweer van slechts een paar zware machinegeweren en één luchtafweerkanon. Op 11 mei 's avonds kreeg de eenheid de opdracht het vliegveld te ontruimen en naar het vliegveld van Wilrijk-Hemiksem uit te wijken. Het grondpersoneel en de luchtafweer vertrokken onmiddellijk. Twaalf toestellen van het type Fairey Fox II & III.C stegen pas op in de ochtend van 12 mei 1940. Nadien werd het vliegveld tot 1942 gebruikt door de bezetter die er een Duitse-jager eenheid stationeerde.⁸

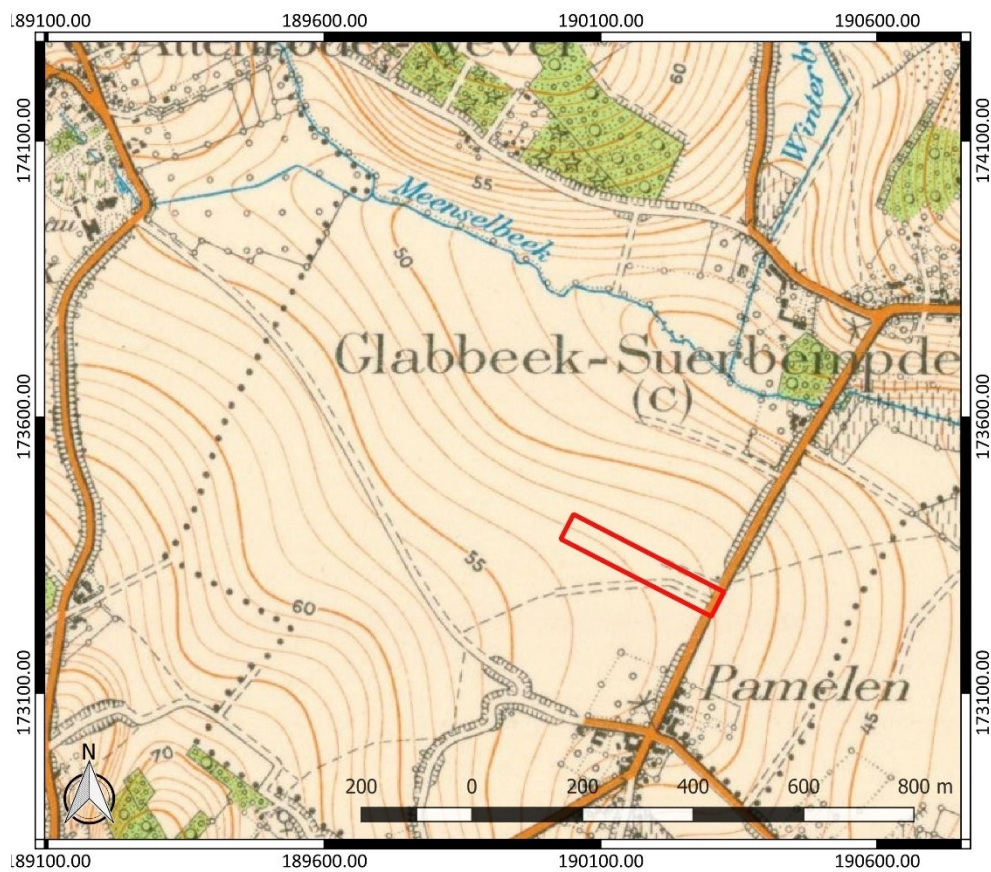
Figuur 20: Stafofficieren en piloten van het 1ste Luchtvaartregiment voor een Fairey Fox
(<https://www.vensteropglabbeek.be>)

De aanwezigheid van een hulpvliegveld impliceert niet meteen een risico op CTE. Algemeen wordt de kans op aantreffen van CTE op het grondgebied van de gemeente Glabbeek als “laag” ingeschat.⁹

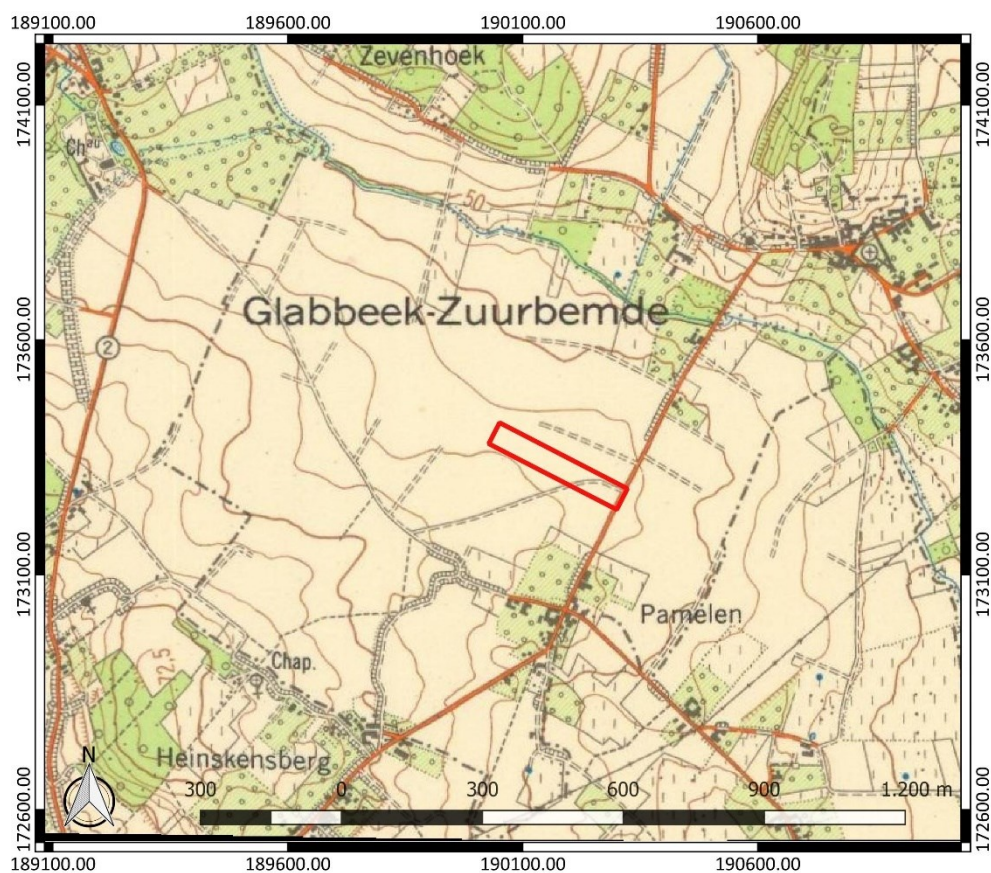
Er zijn topografische kaarten beschikbaar voor het jaar 1930 (Figuur 21) en de jaren 1950-1952 (Figuur 22). Van de periode dat het vliegveld in gebruik was zijn er geen topografische kaarten gevonden. Op beide kaarten is het hulpvliegveld dus niet weergegeven. Het was gesitueerd ter hoogte van het akkerland ten westen van de Steenbergsestraat. Het onderzoeksgebied is op beide topografische kaarten in gebruik als akkerland.

⁸ <https://www.vensteropglabbeek.be/nl/node/185>

⁹ <https://bommenkaart.be>

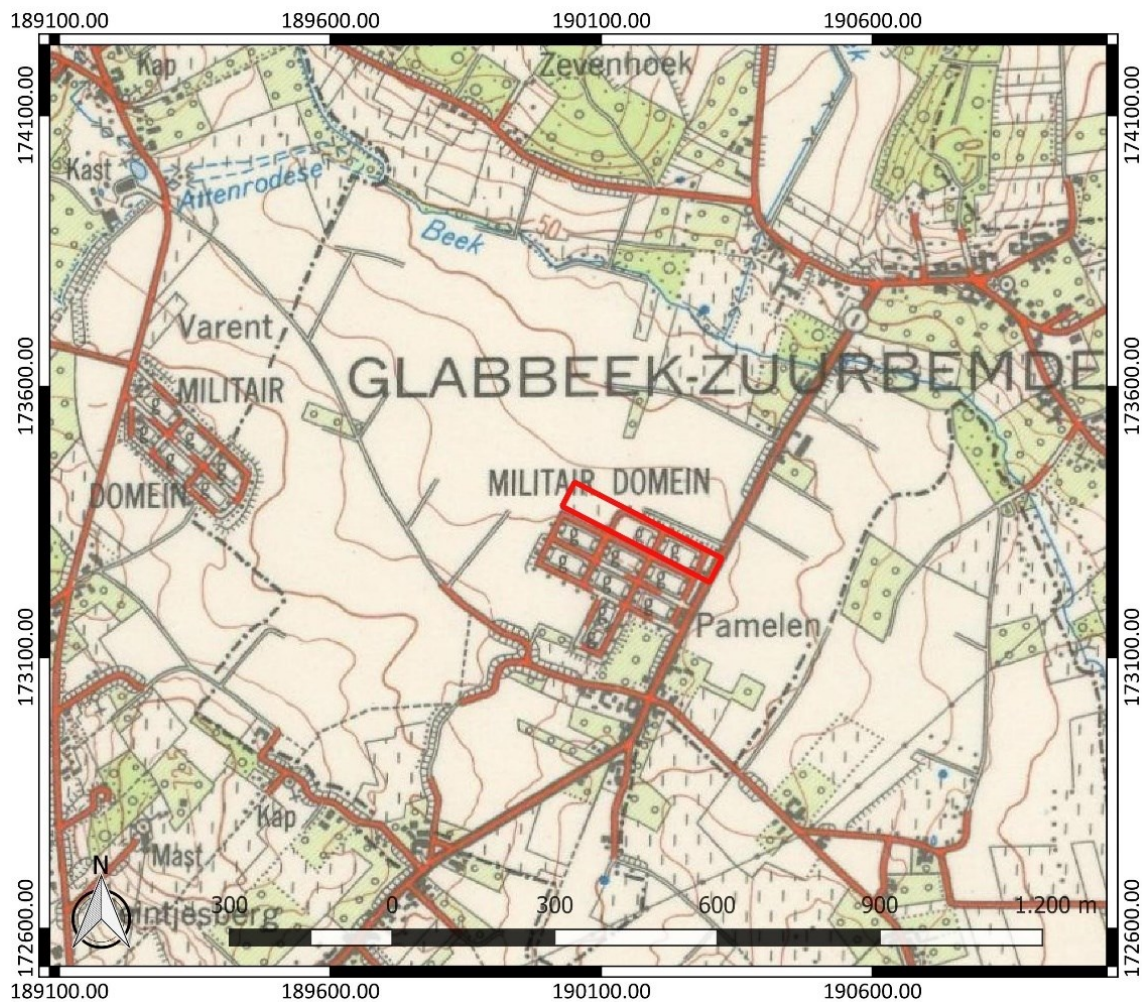
Figuur 21: Topografische kaart 1930 (www.cartesius.be)

Figuur 22: Topografische kaart 1950-1952 (www.cartesius.be)

Een topografische kaart uit 1970 toont dat het onderzoeksgebied gesitueerd is ter hoogte van een militair domein (Figuur 23). Ten westen van het onderzoeksgebied is een tweede militair domein gesitueerd. Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 24) geeft bebouwing weer ter hoogte van het centrale en zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied. Er zijn ook wegen of paden aanwezig. Het gaat om een militaire site. Vanaf 1955 werden militaire domeinen aangelegd voor de Mobilisatiekern MK 29. De twee militaire domeinen in Glabbeek werden gebouwd op de locatie waar de Belgische strijdkrachten in 1939 het hoger beschreven Hulpvliegveld 16 aanlegden.

Tussen 1955 en 1989 beschikte de Mobilisatiekern 29 over 5 Depots en een Stafgebouw. De Staf en het 2de Depot werden geïnstalleerd op het nieuw militair domein langs de Steenbergestraat in Glabbeek (MK29/2). De legerdepots en hergroeperingscentra werden afgeschaft in 1989 en de Divisie werd vanaf 1994 door de afschaffing van de dienstplicht ontbonden. Het militair domein in de Steenbergestraat van Glabbeek met het Depot MK 29/2 en het Stafgebouw was operationeel van 1956 tot 1989.¹⁰

Figuur 23: Topografische kaart 1970 (www.cartesius.be)

¹⁰ <https://www.vensteropglabbeek.be/nl/node/574>

Figuur 24: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Schouwing van de troepen op het militair domein in Glabbeek

Figuur 26: Foto van het oud militair domein voor de renovatie door de gemeente (2018 HKG)

Figuur 27: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

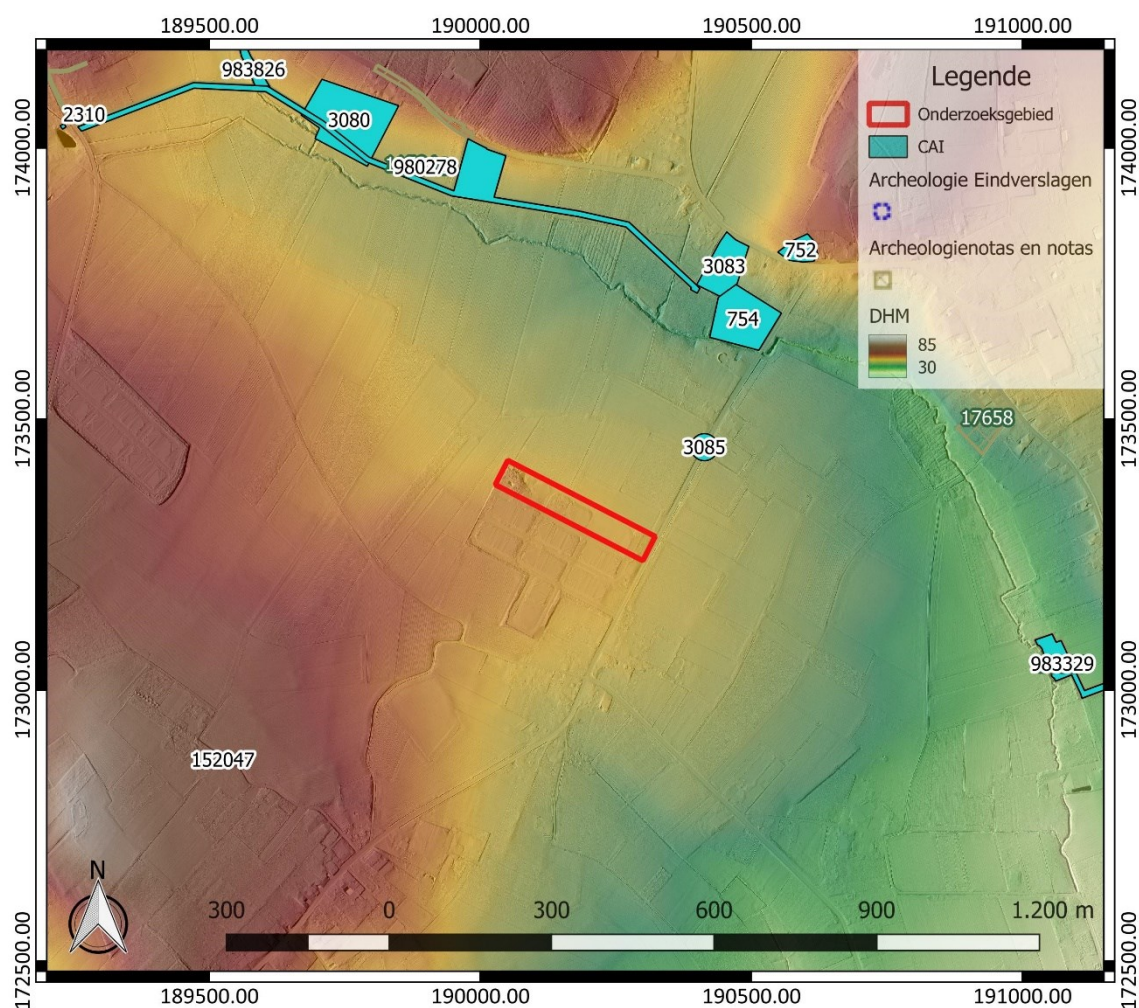
Een luchtfoto uit 1979-1990 geeft eenzelfde situatie weer (Figuur 27). Nadat het militair domein in Glabbeek gesloten werd, kocht de gemeente Glabbeek het militair domein aan de Steenbergestraat in de jaren '90 aan. Het voormalig militair domein werd een gemeentelijk domein waar onder andere

de dienst openbare werken, het gemeentelijk containerpark en het OCMW gehuisvest werden.¹¹ De site is omgezet in het polyvalent gemeentelijk domein 'De Vaint'.

Een recente luchtfoto toont dat de bebouwing ondertussen (bovengronds) binnen het onderzoeksgebied bovengronds is gesloopt. Het resterende deel van het onderzoeksgebied is braakliggend en wordt gebruikt voor grondstockage (Figuur 6). De vloerplaten van de voormalige bebouwing zijn nog aanwezig.¹²

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 28). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 28: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De meeste gekende archeologische waarden in de omgeving zijn ten noorden en noordoosten van het onderzoeksgebied te situeren, in de vallei van de Meenselsebeek. Er is ook een CAI-locatie aanwezig hoger op de rug waar het onderzoeksgebied zich op bevindt. Er zijn in de omgeving van het

¹¹ <https://www.vensteropglabbeek.be/nl/node/574>

¹² <https://www.vensteropglabbeek.be/nl/node/574>

onderzoeksgebied geen gekende archeologische waarden aanwezig met een gelijkaardige landschappelijke ligging als het onderzoeksgebied.

Op de meest nabijgelegen locatie (CAI ID 3085), ter hoogte van of nabij de Steenbergestraat, werden enkele toevalsvondsten aangetroffen. Het gaat om aardewerk, glas, natuursteen (maalsteen) en tegulae-asresten. Deze vondsten zouden kunnen wijzen op een Romeinse villa.¹³

De Sint-Niklaaskerk van Glabbeek, ten noordoosten van het onderzoeksgebied, bevond zich op een andere locatie dan de huidige kerk en zou gebouwd zijn in het begin van de 12de eeuw (CAI ID 752).¹⁴ In de buurt bevond zich de motte van Glabbeek (CAI ID 754). De eerste vermelding van een geslacht de Glabeke is er in 1183. Deze lijn loopt blijkbaar tot in de 13de eeuw. Bij een opgraving werden enkele paalsporen vastgesteld die niet van de motte zelf gesitueerd zijn, maar die eerder te beschouwen zijn als restanten van oeverbeschoeiing.¹⁵ Het Hof van den Grooten Heyligen Geest kan het restant zijn van het heerlijke neerhof van de verdwenen motte van Glabbeek met een eerste gekende vermelding in 1414 (CAI ID 3083).¹⁶

Meer naar het noordwesten, langs de Meenselsebeek, bevindt zich een pottenbakkerij uit de Romeinse tijd (CAI ID 3080).¹⁷ Bij een proefsleuvenonderzoek in de buurt van deze locatie werden sporen uit de Romeinse periode aangetroffen (CAI ID 980278). Naast twee brandrestengraven, gaat het voornamelijk om sporen die aan een nederzettingssite en aan ambachtelijke activiteiten gerelateerd worden. Er zijn ook vondsten uit de steentijd (losse vondsten) en de metaaltijden aangetroffen.¹⁸ Bij geofysisch onderzoek ter hoogte van aansluitende percelen werden anomalieën vastgesteld die mogelijk ook in verband staan met pottenbakkersactiviteiten (CAI ID 983826).¹⁹

Een locatie langs de Meenselsebeek bevindt ten oosten van het onderzoeksgebied leverde bij archeologisch proefsleuvenonderzoek een tegulafragment op uit de Romeinse tijd (CAI ID 983329). Naast één paalkuil werd ook een (spits)gracht vastgesteld.²⁰

De locatie ten zuidwesten van het onderzoeksgebied is topografisch hoger gelegen en heeft betrekking op de Kapel van de Heinkensberg, waarvan de eerste vermelding stamt uit 1664 (CAI ID 152047).²¹ Ze is weinig relevant voor het inschatten van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied.

¹³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Pamelen [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3085> (geraadpleegd op 4 november 2024).

¹⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Sint-Niklaaskerk [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/752> (geraadpleegd op 4 november 2024).

¹⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Verdwenen motte van Glabbeek [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/754> (geraadpleegd op 4 november 2024).

¹⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Hof van den Grooten Heyligen Geest [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3083> (geraadpleegd op 4 november 2024).

¹⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Pottenbakkerij [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3080> (geraadpleegd op 4 november 2024).

¹⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Glabbeek Torenstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/980278> (geraadpleegd op 4 november 2024).

¹⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Attenrodestraat - Meenselbeek [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983826> (geraadpleegd op 4 november 2024).

²⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Craenenbroekstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983329> (geraadpleegd op 4 november 2024).

²¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Kapel van de Heinkensberg [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/152047> (geraadpleegd op 4 november 2024).

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving die geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties geven, lichten we daarom hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het terrein is gelegen ten zuidwesten van de historische dorpskern van Glabbeek. Het kent een gunstige landschappelijke ligging op de overgang van hoger gelegen gronden naar de vallei van de Meenselsebeek. Er bevinden zich in de nabije omgeving geen archeologische waarden met een gelijkaardige landschappelijke ligging als het onderzoeksgebied. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont wel aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen. Er zijn vooral vindplaatsen uit de Romeinse tijd gekend.

De bodemkaart situeert het onderzoeksgebied ter hoogte van een matig droge zandleembodem met textuur B horizont. Het is zandleemgrond die meer dan 80 cm diep is en een Bt horizont vertoont. Het lijkt erop dat er slechts in beperkte mate erosie heeft plaatsgevonden. Omwille van de aanwezigheid van een B-horizont en de beperkte erosiegraad is een goed bewaard bodemarchief te verwachten. Dit betekent dan ook dat er mogelijk goed bewaarde steentijd artefactensites overgeleverd kunnen zijn.

Het onderzoeksgebied was tot in de 20ste eeuw in gebruik als akkerland. Kort voor de Tweede Wereldoorlog werd een hulpvliegveld ingericht ten westen van de Steenbergestraat. Mogelijk strekte dit zich ook uit tot binnen het onderzoeksgebied. In 1955 werd ter hoogte van het onderzoeksgebied een nieuw militair domein opgericht. Het werd afgeschaft in 1989 en werd vervolgens omgezet in een gemeentelijk domein. De militaire loodsen die zich ter hoogte van het onderzoeksgebied bevonden, werden tussen 2018 en 2019 bovengronds gesloopt. Mogelijk heeft de oprichting van de loodsen en de aanleg van wegen een negatieve impact gehad op het bodemarchief.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland, met uitzondering van de strook te behouden bomen in het noorden van het terrein. De voornaamste werken omvatten de sloop van de bestaande restanten van de voormalige bebouwing en de bouw van nieuwe woningen met bijhorende omgevingsaanleg. De verstoringsdiepte van de verschillende geplande bodemingrepen varieert sterk en ligt tussen ca. 30 cm en 2,80 m. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijke ligging van het terrein en de reeds gekende archeologische waarden in de omgeving. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen. Het kan zowel gaan om sporensites als om artefactensites. Er zijn in de omgeving verder vooral sites uit de Romeinse tijd gekend.

Omwille van de verwachte aanwezigheid van een B-horizont en de beperkte erosiegraad is een goed bewaard bodemarchief te verwachten, al kan de oprichting van bebouwing en verhardingen in het verleden een negatieve impact gehad hebben op het bodemarchief. Verder blijkt dat de geplande werken een bijkomende bedreiging voor het nog aanwezige bodemarchief vormen. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd, verhard of begroeid is.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig.

Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Naar aanleiding van plannen voor de sloop van de bestaande verhardingen en resten van bebouwing op het terrein en de oprichting van nieuwe bebouwing met bijhorende omgevingsaanleg diende een archeologienota opgemaakt te worden. Het onderzoeksgebied blijkt gekenmerkt te worden door een gunstige landschappelijke ligging. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen. Aan de hand van het bureauonderzoek wordt verder ook een goede bewaring van het bodemarchief verwacht, al kennen we de impact van de oprichting van bebouwing op het terrein in het verleden nog niet.

Omwille van de verwachte aanwezigheid van een B-horizont en de beperkte erosiegraad is over het algemeen wel een goed bewaard bodemarchief te verwachten. Een evaluatie van de impact van de geplande bodemingrepen geeft aan dat het volledige bodemarchief binnen het onderzoeksgebied bedreigd wordt. Gezien het archeologische potentieel van het terrein is daarom verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Gemeentebestuur Glabbeek, s.d.: *Glabbeek doorheen de eeuwen. Glabbeek herdenkt! De geschiedenis van ons dorp*, Glabbeek.

Goossens, E./F. Gullentops/N. Vandenberghe, 2007: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 32 Leuven*, Gent.

Scheys, G., 1957: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Glabbeek-Zuurbemde 90 E*, Gent.

4.2 Websites

Bommenkaart (2024)
<https://bommenkaart.be>

Cartesius (2024)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2024)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2024)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2024)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2024)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2024)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Venster op Glabbeek (2024)
<https://www.vensteropglabbeek.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

